

SVENSKA FINLANDS FOLKTING

Av kanslichef KURT ANTELL

SEDAN mer än tio år äger finlandssvenskarna en egen, parlamentariskt uppbyggd representation i Svenska Finlands folkting. Ehuru folktinget inte är en i Finlands statsförfattning förutsatt institution, intar det dock numera en ställning, som berättigar påståendet, att det väl icke *de jure*, men *de facto* är erkänt av den finländska statsmakten. Detta erkännande grundar sig därpå, att folktinget uppfyller alla villkor för en på demokratiska principer byggd representation för en hel folkgrupp, Finlands svenska befolkning. Dess medlemmar utses genom omedelbara och hemliga val med lika rösträtt. Valrätt tillkommer varje välfrejdad finländsk medborgare, som räknar sig till den svenska befolkningen och före valet uppnått myndig ålder. Valresultatet fastställs enligt proportionell metod. En på detta sätt vald representantförsamling, som bakom sig har en procentuellt betydande väljarmassa, måste erkännas befogad att tala på den svenska folkgruppens eller nationalitetens vägnar. Då folktinget eller dess fullmäktige med olika framställningar vänt sig till landets regering och statens myndigheter, har dess rätt att föra sådan talan ej heller ifrågasatts.

Folktinget konstituerade sig såsom permanent representation för den svenska befolkningen, då det den 29 januari 1941 antog grundstadgar och valordning samt arbetsordning för såväl folkting som folktingsfullmäktige, det verkställande organet. Därmed hade folktinget givit sig självt en »författning», som kan ändras och upphävas endast på åtgärd av folktinget. I enlighet med gällande grundstadgar består folktinget av 60 medlemmar, som väljes för en tid av sex år. Det sammanträder på kallelse av folktingsfullmäktige, och längre än tre år får inte förflyta mellan dess sessioner. Nya val kan utlysas under mandatperioden, ifall folktinget så beslutar eller folktingsfullmäktige, då tinget icke är samlat, med

trefjärdedels majoritet fattar sådant beslut. Regelrätta folktingsval har förrättats, förutom år 1941, år 1946 (då den första mandatperioden, som omfattade endast fem år, utlöpt) och nu senast den 2—3 mars 1952. Folktinget har sammankommit till session åren 1941, 1944, 1946 och 1949. Det nyvalda folktinget samlades jämlikt folktingsfullmäktiges beslut i Helsingfors den 31 mars detta år.

För att få en riktig föreställning om denna egenartade institutions karaktär och betydelse är det nödvändigt, att i korthet ange dess genesis. Det nuvarande folktinget har en föregångare i det gamla folktinget av år 1919, som kom att betyda en hel del för gestaltningen av den finländska staten under självständighetens första tid. Sedan den statliga oavhängigheten tryggats, gällde det att skapa formerna för statens maktutövning och den inre sammanlevnaden. Härvid framstod det för Finlands svenskar som en maktpåliggande uppgift att i grundlagen befästa det svenska språkets ställning som officiellt språk vid sidan av det finska och den svenska befolkningens nationella existens som en med den finska likställd del av statsfolket. Då strävandena, att genom en speciallag ordna språk- och nationalitetsförhållandena strandade på de finska borgerliga partiernas motstånd i lantdagen, ansåg man på svenskt håll, att man genom att sammankalla en särskild församling av representanter från hela det svenska Finland borde ge eftertryck åt de nationella trygghetskraven. Den representantförsamling, som sålunda på uppfordran av Svenska folkpartiets urtima partidag och under anslutning av mer än 110 000 svenska män och kvinnor valdes i april 1919, fick namnet Svenska Finlands folkting. I valmanifestet, som riktade sig till alla landets svenskar, framhölls bl. a., att den självbestämmanderätt, vilken utgjort rättsgrunden för Finlands befrielse från det ryska förtrycket, i lika hög grad tillkom landets svenska som dess finska befolkning. Folktingsvalet, som väckt allmän hänförelse — endast de svenska arbetarna och ålänningarna hade av olika anledning ställt sig utanför — betecknade kulmen i den finlandssvenska samlingsrörelse, som Axel Lille skildrat och vars ledande namn är A. O. Freudenthal, Axel Lille och Eric von Rettig, det första folktingets talman.

Folktinget verkade i nära samarbete med den svenska lantdagsgruppen och gav den det stöd den behövde. Dess beslut, som i skilda skrivelser framfördes till statsrådet, delgavs därjämte lantdagsgruppen. I en interpellation från gruppens sida hänvisades till den opinion, som tagit sig uttryck i folktinget. Den finländska regeringen kunde inte låta bli att beakta den sålunda framburna folk-

opinionen, så mycket mindre som världens blickar var riktade på Finlands inre status på grund av Ålandskonflikten. Och då lantdagen slutligen i den nya regeringsformen införde de s.k. nationalitetsparagraferna, tillgodosågs i *huvudsak* de finlandssvenska önskemål, som utformats i folktinget. I § 14 fastslogs principen, att finska och svenska är republikens nationalspråk, att medborgarna har rätt att hos domstolar och förvaltande myndigheter i egen sak använda sitt finska eller svenska modersmål och utfå expedition på detta språk samt att landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings rätt i detta hänseende, liksom även dessa befolkningsgruppers kulturella och ekonomiska behov, av staten skall tillgodoses »enligt enahanda grunder». I andra paragrafer fastställdes de båda språkens likställighet vid avfattningen av lagar och förordningar och andra officiella handlingar och principen att vid nyreglering av förvaltningsområdets gränser hänsyn skall tagas till de språkliga förhållandena, vilken princip även skall äga tillämpning vid bestämmandet av gränserna för kommunala självstyrelsesamfund av högre ordning, ifall sådana bildas. Slutligen tillerkändes värnpliktig rätt att, därest han icke själv annat åstundar, såvitt möjligt, hänföras till truppförband, vars manskap har samma modersmål som han själv, och där erhålla sin undervisning på modersmålet.

Även om dessa här antydda grundlagsstadganden icke motsvarade den »magna charta», som hägrade för folktinget, skulle de komma att utgöra den konstitutionella grund, på vilken »den svenskspråkiga befolkningen» i Finland bygger sin rätt att såsom finlandssvenskar, det är med bevarat språk och bevarad nationalitet, få tjäna sitt fosterland. Att detta resultat nåddes måste i främsta rummet räknas folktinget till förtjänst. Till vinningar, som ytterligare gjordes, hör språklagen av år 1922 (reviderad 1935 i en för den språkliga minoriteten mindre gynnsam riktning), det svenska biskopsstiftet i Borgå och den svenska avdelningen vid skolstyrelsen, vars självständiga ställning dock senare (1928) inskränktes.

Det första folktinget hade inte lyckats förverkliga alla sina intentioner. Planerna på övervägande svenska län och landskap och ett landskapsförbund, vilka frågor mycket sysselsatt folktinget, blev föremål för beredning i en statskommitté, men kunde inte föras i hamn, då det politiska läget förändrades. Samma öde röntes det av professor *Robert Hermanson* storstilat utvecklade förslaget om »kulturautonomi», d. v. s. en fullständig självförvaltning

för det svenska skolväsendet i landet med ett lagfäst folkting som garant.

Folktingets mandat ansågs gälla för tre år, men redan efter en kort session i november 1920, den fjärde i ordningen, avslutade det sin verksamhet. Tanken att vid behov ånyo inkalla ett folkting var därmed inte uppgiven. Det dröjde dock ända till hösten 1938, förrän denna tanke tog fast form. I syfte att åstadkomma ett effektivare försvar av de svenska positionerna, som hotades av äktfinskhetens kampglada stöttrupper, beslöt ett representativt svenskt partimöte den 13 nov. 1938 att återuppliva folktinget. Härvid omfattades enhälligt tanken, att folktinget skulle bli *en bestående institution* och ställas på bred bas och att sålunda även medborgarkretsar utanför Svenska folkpartiet skulle bli företrädare i och stå bakom detsamma. En folktingsdelegation utsågs att bereda frågan, men förberedelserna avbröts av krigshotet och krigs-utbrottet hösten 1939.

Efter vinterkriget aktualiserades frågan om folktingets sammankallande på ett oväntat sätt, då den för karelarnas förseende med jord planerade »snabbkolonisationen» med ett slag hotade att spränga de sammanhängande svenska bosättningsområdena i stycken. Inför detta hot, som drabbade såväl svenska jordägare som svenska lantbruksarbetare och, ifall det förverkligades, i grund skulle förändra svenskbygdernas språkliga karaktär, enades man om en gemensam aktion. De svenska socialdemokraterna och Svenska vänstern (senare Svenska frisinna partiet) biträdde planen på folktingets sammankallande och inträdde i folktingsdelegationen, vilken därefter i november 1940 utfärdade kallelse till folktingsval. Valet, som ägde rum den 4—8 januari 1941, samlade 148 421 röster i sju valkretsar. Härtill kan läggas de c:a 8 000 röster, som stod bakom Ålands landstings ledamöter, vilka på anhållan erhållit rätt att besätta den åländska valkretsens två mandat.

Valdeltagandet hade ådagalagt ett sällsamt stort intresse hos valmännen. Vid en jämförelse mellan röstsiffrorna för 1919 och 1941 bör dock observeras, att rösträttsåldern sänkts från 24 till 21 år. Folktinget samlades den 21 januari och hälsades av folktingsdelegationens ordförande professor Harry Federley. Till talman utsågs senator Leo Ehrnrooth. En ny länk hade fogats till utvecklingens kedja. Det nya folktinget trädde i det gamlas spår med föresats att utbygga denna nationella, i den finlandssvenska traditionen förankrade representation till en fast och bestående institution.

I grundstadgarna anges kort, att den svenska befolkningen i Finland företrädes av Svenska Finlands folkting och folktingsfullmäktige. De sistnämnda, femton till antalet, utses vid slutet av varje folktingssession inom eller utom folktingsmännens krets med uppgift att företräda folktinget mellan dess sessioner, verkställa folktingets beslut, förbereda ärenden, som skall föreläggas tinget o. s. v. Till fullmäktiges allmänna uppgifter hör att övervaka och leda utvecklingen av det svenska kulturlivet i Finland, med beaktande av att nödig undervisning på olika områden står den svenska ungdomen till buds, att svenska bildnings- och samhällssträvanden konsolideras samt att den svenska befolkningens intressen i fråga om befolknings- och socialpolitik samt ekonomisk utveckling tillvaratages. På fullmäktige ankommer också att övervaka, att den svenska befolkningen tillförsäkrade rättigheter iakttages samt att svenska språket respekteras i offentligheten. Vid fullmäktiges sida står en lagfaren ombudsman, till vars uppgifter hör att bistå den svenska allmänheten och svenska sammanslutningar i ärenden, som rör deras rätt enligt språklagstiftningen. I ledningen för fullmäktiges arbete står presidiet, ordföranden och två viceordförande, som till sitt förfogande har ett sekretariat. För de många svårskötta skol- och bildningsfrågorna har en kulturombudsman tillsatts, för ungdomsärendena en ungdomsombudsman. En rad specialutskott sorterar under folktingsfullmäktige, liksom folktinget under sessionerna tillsätter ett beredningsutskott, närmast för granskningen av fullmäktiges berättelse, samt efter behov andra utskott.

Så ter sig i stora drag den organisationsapparat, med vilken folktinget arbetar. Proceduren vid folktingssessionerna med propositioner, motioner, utskottsbehandling och plena måste här förbigås. Det vidsträckta verksamhetsfält, som anges av bestämmelserna här ovan, har föranlett tillsättandet av vissa folktingsfullmäktige underlydande specialorgan, som förtjäna omnämnas. *Svenska vetenskapliga centralrådet* består av tjugo medlemmar, företrädande olika vetenskapsgrenar. Det behandlar frågor rörande den högsta undervisningen på svenskt språk och stöder svensk vetenskaplig forskning genom att utdela stipendier till unga forskare. *Finlandssvenska jordnämnden* sköter den svenska jordpolitiken, stöder svenskbygdernas jordbruk och främjar den kolonisation, som tar sikte på att tillfredsställa svenskarnas eget jordbehov. *Svenska yrkesutbildningsstyrelsen* söker med biträde av lokala yrkesnämnder förbättra den bristfälliga yrkesskolningen,

inrätta nödiga anstalter och skänka ungdomen yrkesvägledning. *Svenska språkvårdsnämnden i Finland* fungerar som rådgivande organ i språkriktighetsfrågor och bedriver aktiv språkvård. Den upprätthåller nära förbindelser med motsvarande nämnd i Sverige. I detta sammanhang må ännu erinras om byrån *Finlandssvensk Information* i Stockholm, startad i samarbete med intresserade rikssvenska kretsar, från vilken bulletinen *Meddelanden från Svensk-Finland* utgår.

Något försök att skildra folktingets verksamhet skall inte göras, endast en antydan ges om vilka frågor, som stått i förgrunden. Kolonisationsfrågan kom efter fyraårskriget upp i ny gestalt genom »jordanskaffningslagen», som liksom dess föregångare åsyftade att genom expropriation bereda den förflyttade befolkningen tillgång till jord. På svenskt håll önskade man, i syfte att skydda svenskbygderna för förfinskning, vinna möjlighet att i viss utsträckning ersätta direkt jordöverlåtelse med nyröjning i finsk trakt, och folktinget gick in för en dylik lösning. Man kan med ett visst fog säga att, liksom det gamla folktinget bidragit till utformningen av regeringsformens nationalitetsparagrafer, det nya folktinget inlagt förtjänst om de paragrafer i jordanskaffningslagen, som genom ett förfarande av ovannämnt slag möjliggör, att den bestående proportionaliteten mellan finskt och svenskt i svensk- och tvåspråkiga kommuner bevaras. De svenska jordägarna skall härvid bära samma ekonomiska tunga som de finska. För en riktig tillämpning av lagen har folktinget kämpat, och det har därvid ofta haft tillfredsställelsen att genom ingripande från statsrådets eller justitiekanslerns sida erhålla rättelse i av lägre myndigheter utfärdade, direkt lagstridiga eller mot lagens anda stridande föreskrifter. Tyvärr biföll statsrådet alltför sent folktingsfullmäktiges framställning om, att svenska österbottningar skulle beredas tillfälle att köpa kolonisationsjord i Sydfinlands svenskbygder; jordhungern hade minskat och emigrationen hade tagit sin början. Vid sidan av jordfrågorna har yrkesutbildningen stått främst på folktingets program. Vissa framgångar har också här kunnat noteras; sålunda har bl. a. två svenska yrkeskolor i Nyland startat. På detta område har folktingsinstitutionen haft ett gott stöd av de statliga myndigheterna, som inte försummat att utnyttja den svenska yrkesutbildningsstyrelsens sakkunskap. Detta organ är för övrigt t. v. det enda, som åtnjuter statsunderstöd. Kulturfrågorna i vidaste bemärkelse måste ju inta en central plats i folktingsarbetet. Undervisningen från folkskolan

uppåt och den högsta ledningen av densamma har därför varit föremål för oavlätlig uppmärksamhet. Till folktingets uppgifter hör att slå vakt om de språkliga rättigheterna och att värna svenska språkets lagliga ställning i olika sammanhang, i fråga om skyltar, blanketter, poststämplar, frimärken, mynt o. s. v. Hit hör också omvårdnaden om de svenska ortnamnen, vilka representerar ett kulturhistoriskt, av myndigheterna inte alltid erkänt värde.

På samma sätt som det gamla folktinget upprätthåller det nuvarande intima förbindelser med den svenska befolkningens politiska representanter i riksdagen, både med Svenska folkpartiets riksdagsgrupp och de båda vänsterpartiernas svenska riksdagsmän. Vid valen till folktinget har partigrupperingen — sedan 1946 är även folkdemokraterna med — kommit till synes, likväl först vid årets val i form av valförbund. Sådana var inte tidigare förutsatta i valordningen, och det ansågs t. o. m. lyckligt, att så var fallet. Professor Erik af Hällström, som varit med om att mura grunden till den nya folktingsbyggnaden, höll före att folktinget stod över partierna och oberoende av dem. Gruppbildningen borde därför enligt hans mening ske med beaktande av frågor, som kom till behandling där, men inte efter de politiska partiernas programdeklarationer. Även om de svenska folktingsmännen i folktinget är grupperade efter de allmänna partigränserna, kan man säga, att diskussionerna och besluten där i allmänhet inte följt de politiska skiljelinjerna. Ej heller inom folktingsfullmäktige har de politiska motsättningarna i högre grad framträtt. Detta har givetvis utgjort en viktig förutsättning för att folktinget och dess organ utåt kunnat uppträda med nödig pondus. De ha i stort sett företrätt en enig opinion.

Av det ovan sagda framgår, att folktinget kommunicerar med regeringen och myndigheter av olika slag, med riksdagsgrupper — även till de finska grupperna i riksdagen har folktinget någon gång vädjat — och olika organisationer, särskilt givetvis finlands-svenska. Folktingsorganens uppfattning inhämtas av ministerier och andra myndigheter. I statskommittéer sitter ofta någon svensk representant, som föreslagits av folktingsfullmäktige, andra kommittéer, såsom den statliga skärgårdskommittén, har tillkommit på fullmäktiges initiativ. Allt detta ger vid handen, att man räknar med folktinget och respekterar det.

Huru folktinget som samhällsbildning skall betraktas, är inte

aldeles lätt att avgöra. Ser man till dess ursprung, framstår det som den slutliga produkten av en mäktig »folkrörelse», den finlandssvenska nationalitetens samlingsrörelse. Ser man till dess byggnad och organisationsform, liknar det en »intresseorganisation», där intresset emellertid är någonting så ideellt som modersmål och nationalitet. Att räkna sig till en nationell minoritet som den finlandssvenska innebär inte — åtminstone inte i första rummet — någon materiell eller ekonomisk intressegemenskap. I vår krassa tid framstår denna samhörighet tvärtom ofta som motsatsen därtill. Och dock förenas de, »som räknar sig till den svenska befolkningen», av ett gemensamt intresse, ovägbart som alla de andliga värden detta representerar, men likafullt påtagligt och verkligt. Vad är då naturligare än att dessa, som vill vara och förbli finlandssvenskar, i skydd av urgammal nordisk församlings- och föreningsfrihet sluter sig samman och i sitt eget och — såsom de förmenar — sitt fäderneslands välförstådda intresse hävdar sin rätt och sin ställning i samhället.
